

so Šusteršič in njegovi privrženci z zavzemanjem za splošno in enako volilno pravico »na Slovenskem v marsičem prevzeli prapor politične naprednosti«. Iz Grdinovih citatov v knjigi je lepo razvidna vsa paradoksalnost slovenskega strankarsko-političnega razvoja na prelomu stoletja: narodno-napredni liberalci so se povezali v koalicijo z nemškimi ustavovernimi veleposestniki in na koncu z nasprotovanjem demokratizaciji pristali na konservativnih okopih, nekdanji konservativci pa so se z doslednim uveljavljanjem kraščanskosocialnih načel in s poslušom za probleme t. i. »malega človeka« razvili v moderno krščanskodemokratsko stranko.

Šusteršič je kot »nekronani vojvoda kranjski« v svojih rokah v letih pred prvo svetovno vojno združil že skoraj neverjetno politično moč, ki jo je manifestiral tako na deželni ravni kot tudi v parlamentarnih bojih in zakulisnih pogajanjih na Dunaju. Kot ugotavlja Grdina, je bil Šusteršič edini slovenski politik, ki mu ni mogel do živega zloglasni »prastrah« pred nemštvom, ki so mu podlegali drugi strankarski prvaki. Politika Šusteršičevega kova bi se ne branila nobena resna stranka v takratni monarhiji; in če kdo od Slovencev iz staroavstrijskega obdobja zasluži naziv državnika, je to prav gotovo ravno Šusteršič. Njegova samozavest, avtoritarnost in brezobzirnost pri izpolnjevanju strankarsko-političnih ciljev pa mu niso nakopale samo cele vrste sovražnikov v vrstah nemških nacionalcev, ampak so vzbudile tudi odpor znotraj Slovenske ljudske stranke.

Na čelo upornikov se je na predvečer prve svetovne vojne postavil »ljudski tribun« Krek, ki je uspel potisniti Šusteršiča v politično izolacijo, kar Grdina zelo slikovito opiše na podlagi citatov iz dnevnikov Evgena Lampeta in knezoškofa Antona Bonaventure Jegliča. Zmaga Krekove struje, ki se ji je pridružil tudi štajerski prvak dr. Anton Korošec, odločilno pa jo je okrepil Jeglič, je v končni fazi pomenila tudi zlom avstroindinastičnega patriotizma na Slovenskem. Korošec se je znal spretno postaviti na čelo jugoslovanskega gibanja, ki je v temeljih zamajalo temelje starodavne monarhije. Z dinamičnim prikazom slovenskega slovesa od Avstro-Ogrske in vstopa v obljubljeni jugoslovansko deželo Grdina tudi zaključuje svojo monografijo.

Knjiga *Slovinci med tradicijo in perspektivo* ni zgolj svež pogled na slovenski politični razvoj druge polovice 19. in začetka 20. stoletja, ampak tudi zelo izviren prikaz pozne habsburške monarhije, ki je zaradi nerešenih narodnostnih nasprotij morala zapustiti zgodovinski oder. Grdina se je znal vživeti v duh časa in nam ga prepričljivo prikazati v vseh njegovih zanimivih razsežnostih. Napotilo, ki je običajno za zaključek tovrstnih recenzij, da je namreč knjiga obvezno čtivo za vse, ki študirajo in raziskujejo zgodovino habsburške monarhije, tokrat ne zadostuje. Grdinova knjiga je knjiga za vse, ki imajo radi zgodovino.

Andrej Rahten

Andrej Pančur, **V pričakovanju stabilnega denarnega sistema**. Celje : Zgodovinsko društvo, 2003. (Zgodovini.ce ; 1)

V slovenskem zgodovinopisju se je na področju ekonomske zgodovine v zadnjih letih zgodil velik premik. Raziskovalno polje se je razširilo, tematski obseg raziskav je postal pester kot še nikoli, hkrati pa je prišlo še do velikega metodološkega premika. Mlajše generacije gospodarskih zgodovinarjev so namreč pričele v svoj repertoar analitičnih orodij vključevati še interdisciplinarne prijeme. Ob doslednem upoštevanju običajnih zgodovinarskih metodoloških pristopov so se oprijeli tudi spoznavnih načinov, ki so jih izoblikovale druge stroke. V primeru gospodarske zgodovine je bila najbližja ekonomija. S svojimi spoznanji, zakonitostmi in neizčrpnim repertoarjem analitičnih orodij se je ponujala kar sama sebe. Interdisciplinarni pristop se je pokazal kot učinkovito sredstvo za odpiranje novih raziskovalnih tem.

V to miselno okolje se povsem umešča tudi knjiga Andreja Pančurja »V pričakovanju stabilnega denarnega sistema«, v kateri predstavlja monetarno politiko v Habsburški monarhiji in odzivih nanjo pri Slovencih od srede devetnajstega stoletja do izbruha prve svetovne vojne. Potreba po raziskavi monetarne politike se je kazala že dolgo časa, vendar je tematika dosledno ostajala ob strani. Veljala je za hermetično, naporno/zahtevno in predvsem za težko razumljivo v spoznavnem in interpretativnem smislu. Monetarni politiki ni bilo mogoče slediti oziroma jo razumljivo tolmačiti brez navezave na

teorijo, brez temeljitega poznavanja del ekonomistov na to temo. Zelo obsežen seznam literature in številna sklicevanja v tekstu Pančurjeve knjige pričajo, da se je tega dobro zavedal.

Rezultat kombinacije monetarne teorije in empiričnih spoznanj z avstro-ogrškega in slovenskega prostora je kakovostna knjiga, ki v marsičem izstopa med dosedanjimi slovenskimi knjižnimi izdajami na področju gospodarske zgodovine. Pančur je obravnavo monetarne politike zastavil na široko, ni je obravnaval izolirano temveč jo je umestil v širši socialni, gospodarski in politični kontekst. V ospredju obravnave je sicer monetarna politika, vendar pa se nam v ozadju izrisujejo domišljene konture splošne gospodarske in politične zgodovine Habsburške monarhije do prve svetovne vojne. Mestoma je posegel še dlje in tudi same avstrijske razmere uvrščal v širši evropski okvir. Andreja Pančurja je k vključevanju drugih dimenzij – politične in splošne gospodarske ter socialne zgodovine – vodilo spoznanje, da je družbeni razvoj enovit in vzročno posledično povezan. Monetarna politika se je namreč dogajala v konkretnem okolju in prostoru. Iz tega okolja in prostora je izhajala in bila z njim tudi determinirana. Izolirana obravnava bi bila vsekakor mogoča, vendar ne bi bila celostno zaokrožena. Tej skušnjavi pa Andrej Pančur v svoji sistematičnosti in z občutkom za sintezo ni podlegel. Monetarne politike ni interpretiral iz nje same, temveč iz okolja v katerem je nastajala in učinkovala.

Knjiga je pregledno razdeljena na trinajst vsebinskih poglavij, pridužujejo pa se jim še priloge, seznam okrajšav in obsežen seznam virov in literature. Na koncu pa je dodan še skromen povzetek v angleščini. V poglavjih se druga za drugo razvrščajo zgodbe o različnih zvrsteh denarja, denarni ureditvi, proračunski politiki in vzročno posledični povezanosti posameznih gospodarskih politik. Nazorno so prikazane razmere, ki nastajajo kot posledica neuskkljenosti posameznih gospodarskih politik ter vplivov in navezav na splošno gospodarsko stanje v državi. Sledimo obravnavam različnih denarnih reform, emancipaciji avstrijske narodne banke kot avtonomne emisijske ustanove, nadalje prehajanjem s srebrne na zlato podlago in končno velikim dilemam s konvertibilnostjo ob zadnji valutni reformi v Habsburški monarhiji iz leta 1892. Skozi vsa poglavja pa se prepletajo in jih kot rdeča nit povezujejo odzivi na Slovenskem, tako gospodarstvenikov kot politikov, časopisje pa je pričalo tudi o odzivih med ljudstvom. To je obenem temeljni vsebinski poudarek, ki nam prikazuje monetarno politiko skozi slovensko optiko, s stališča vpliva na slovenski prostor ter doživljanja in sprejemanja denarja in več desetletij trajajoče denarne nestabilnosti v slovenskem prostoru. V tem oziru je Pančurjeva knjiga temeljno in originalno delo.

Pančur je knjigo zasnoval predvsem kronološko, kar je posledica dogajanja oziroma značilnosti problematike same. Drugo polovico devetnajstega stoletja označuje v monetarnem smislu izrazita nestabilnost pri oblikovanju splošno sprejetega merila vrednosti, kar naj bi denar navsezadnje bil. Sledenje mnogim spremembam, ki jih je kot najmanjši skupni imenovalec združevala le pregovorna nestabilnost in stalno prisotno prizadevanje za stabilizacijo razmer, je onemogočala doslednejšo uporabo problemskega principa. Dejstvo je, da bi marsikateri posamezen vidik monetarne politike druge polovice devetnajstega stoletja lahko bil zaradi svoje kompleksnosti in tehtnosti tudi predmet samostojne obdelave.

Knjiga Andreja Pančurja, končno naj vendarle povemo, da gre za natis disertacije, gotovo predstavlja v slovenskem zgodovinopisju, natančneje seveda znotraj gospodarskega zgodovinopisja, velik korak naprej zaradi svoje izvirnosti. Hkrati je tudi res, da tako kompleksno zastavljenih del dosedaj ni bilo prav veliko. Andrej Pančur je tako v slovensko zgodovinopisje vpeljal problematiko, ki je bila do sedaj le malo ali skorajda nič poznana, še manj pa raziskana. V metodološkem in vsebinskem oziru Pančurjevo delo vsekakor izstopa izmed dosedanjih knjižnih objav s področja gospodarske zgodovine, prav tako po obsežnosti in zahtevnosti obravnavane snovi ter po posegu v dolgo časovno obdobje. Na koncu je potrebno še opozoriti, da se je Andrej Pančur na široko ognil skušnjavi, da bi zahtevne monetarne zgodbe in zgodbece tolmačil na jezikovno zapleten način. Ubral je drugo pot, ki je neprimerno bolj prijazna, kar bodo bralci gotovo znali ustrezno ceniti.

Žarko Lazarević